

**Міжнародна наукова конференція Національної бібліотеки України імені
В. І. Вернадського «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у
міжнародний бібліотечний простір» (2024)**

**Семінар «Українська юдаїка: історія збереження та вивчення бібліотечних,
архівних, музейних фондів і пам'яток України»**

Левченко Валерій Валерійович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6907-7768>,

кандидат історичних наук, доцент, професор,

кафедра соціальних та гуманітарних дисциплін,

Одеський національний морський університет,

Одеса, Україна

e-mail: Levchenko_lav@ukr.net

ОДЕСА 1920-Х – 1930-Х РОКІВ –

ЦЕНТР ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРЕЙСЬКИХ ЇДИШОМОВНИХ ЛІТЕРАТОРІВ

Література їдишем була одним із найважливіших елементів у підвищенні статусу цієї мови серед єврейського населення СРСР. Їдишомовні літератори у своїх творах знаходили свободу вираження у викладі життєствердної лірики та віри в краще майбутнє.

Ключові слова: Одеса, їдиш, єврейська література, літератори, «Юнге гвардіє».

За весь час своєї історії Одеса є одним із центрів єврейської літератури. Не винятком є й 1920-ті – 1930-ті рр., коли почали з'являтися молоді представники єврейського літературного цеху, які писали їдишем. Багато літераторів розпочинали свій творчий шлях в Одесі, здобувши тут освіту, вони робили перші кроки в літературі, публікуючи свої твори їдишем. Склавши ядро пролетарських письменників, вони стали уособленням діючого ладу, а їхня творчість наклала відбиток на радянську літературу їдишем.

У 1920-х – 1930-х рр. література їдишем пережила небувалий розквіт. Твори молодих єврейських літераторів вирізнялися життєрадісним настроєм, патріотичною лірикою, співчуттям долі єврейського народу та широю вірою у світле майбутнє трудящих. У СРСР історія єврейської літератури їдишем на довгий час була викреслена з числа дозволених. Починаючи з кінця 1980-х рр. почалося відродження інтересу до історії та вивчення єврейської літератури їдишем. У контексті цього нашим завданням є спроба ідентифікації представників єврейської літератури їдишем, у житті яких важливу роль відіграло літературне середовище Одеси 1920-х – 1930-х рр.

Одним із перших 1919 р. до Одеси потрапив майбутній прозаїк і драматург Шнеер Залман (1892–1952), який 1926 р. закінчив Одеський інститут народної освіти (ОІНО). Його першу літературну роботу опубліковано 1921 р. у тижневику «Комуністіше штім». Історик єврейської літератури Шлойме Білов (1888–1949) у 1924–1930 рр. працював лектором єврейського відділення ОІНО, Одеського єврейського робітничого університету (1926), Одеського єврейського педагогічного технікуму (ОЄПТ, 1927). Одним із його навчальних курсів була єврейська література. Він був керівником відкритого у 1927/28 навчальному році семінару підвищеного типу з історії єврейської культури та членом Одеської секції науково-дослідної Кафедри єврейської культури ВУАН при ОІНО. Письменник і літературознавець Арон Воробейчик (1893–1942) восени 1926 р. переїхав до Одеси, де в ОЄПТ читав лекції з єврейської мови та літератури. Окрім підготовки вчителів, разом із Ш. Біловим очолив літературне об'єднання «Юнге гвардія», до якого входили молоді їдишемовні літератори. Драматург і літературознавець Ойзер Гольдес (Гольдесгейм) (1900–1966) 1924 р. вступив на єврейське відділення факультету соціального виховання (ФСВ) ОІНО. Його п'єси й одноактні сцени ставили в театрах. Літературознавець Мойше Дубілет (1897–1941) 1927 р. закінчив ОІНО. У 1928 р. став аспірантом Одеської філії (1928–1930) Кафедри єврейської культури ВУАН при ОІНО. Поет і прозаїк Аврам Гонтар (1908–1981) наприкінці 1920-х рр. закінчив єврейське відділення ФСВ ОІНО. Прозаїк і драматург Еле Гордон (1907–1989)

1927 р. закінчив єврейське відділення робітничого факультету ОІНО. Поет і прозаїк Йосиф Бухбіндер (1908–1993) 1929 р. закінчив ОЄПТ. Перша книга віршів, основна частина яких була написана в Одесі вийшла 1930 р. Поет Янкл Янкелевич (1905–1938) у 1925–1932 рр. жив в Одесі, навчався на єврейському відділенні ФСВ ОІНО. Дебютував 1925 г. в газеті «Дер одесер арбетер». Поет і драматург Айзік Губерман (1906–1966) 1926 р. вступив до ОЄПТ, після закінчення якого працював викладачем єврейської мови та літератури. З 1928 р. почав друкуватись у єврейських газетах та журналах. У 1934 р. призначений завідувачем літературної частини Одеського державного єврейського театру (ОДЄТ). Поет і прозаїк Шимон Гольденберг (1910–1941) 1930 р. закінчив єврейське відділення ФСВ ОІНО. Був членом одеської літературної групи «Юнге гвардіє», друкував вірші в газеті «Дер одесер арбетер». Поет Ханан Вайнерман (1902–1979) у січні 1928 р. вступив на єврейське відділення робітничого факультету ОІНО, після якого 1933 р. закінчив Одеський інститут соціального виховання (ОІСВ). Був літературним співробітником газети «Дер одесер арбетер», в якій працював до 1936 р. Поет Мотл Гарцман (1909–1943) 1931 р. закінчив ОЄПТ. Літературознавець Герш Ременік (1905–1981) закінчив єврейське відділення Одеського педагогічного інституту (ОПІ). Прозаїк і літературознавець Ірме Друкер (1906–1982) 1933 р. закінчив ОІСВ. Спочатку став завідувачем літературної частини ОДЄТ, а згодом став завідувачем відділу літератури в газеті «Дер одесер арбетер». Прозаїк, поет і драматург Файвель Сіто (1909–1945) 1931 р. закінчив єврейське відділення робітничого факультету ОІНО. Був одним із організаторів одеського літературного об'єднання «Юнге гвардіє». Письменник Еля Шехтман (1908–1996) 1933 р. закінчив ОІСВ. Літературознавець Айзік Розенцвейг (1888–1934) наприкінці 1920-х рр. переїхав до Одеси, де викладав єврейську літературу в ОІНО, а потім єврейську мову та літературу в ОЄПТ. Письменник Ноте Лур'є (1906–1987) з 1931 р. викладав єврейську мову та літературу у різних навчальних закладах Одеси. Письменник Шолом Алек (1888–1956) на початку 1930-х рр. очолив редакцію газети «Дер одесер арбетер». Літературознавець Мойше Нотович (19??–19??)

1935 г. закінчив єврейське відділення ОПІ. Поет Шмуель Гельмонд (1907–1941) після закінчення ОПІ працював учителем в єврейських школах Одеси. Поет Арон-Абрам Кацев (1916–2000) 1937 р. закінчив єврейське відділення ОПІ. Поет Хаїм Бейдер (1920–2003) 1934 р. став студентом ОЄПТ, а 1936 г. вступив на перший курс філологічного факультету єврейського сектору ОПІ. Прозаїк Яше Грубіан (1911–1979) з 1934 р. навчався на історичному факультеті ОПІ, а з 1937 р. працював учителем.

Формування Одеси як одного з центрів розвитку літератури їдишем, нарівні з Києвом, Мінськом, Москвою і Харковом, було пов'язане насамперед із існуванням у місті протягом 1920-х – 1930-х рр. вишів, в яких викладання їдишем вели знавці єврейської літератури – Ш. Залман, Ш. Білов, А. Воробейчик та ін. Ш. Білов, А. Воробейчик і Ф. Сіто були організаторами та керівниками одеської літературної групи «Юнге гвардіє», організованої 1926 р., до якої входили майже усі молоді літератори. Визнанням творчості одеських літераторів їдишем стало те, що у грудні 1927 р. на Всеукраїнський з'їзд єврейських пролетарських письменників у Харкові були запрошені Ш. Білов, Х. Вайнерман, А. Воробейчик, Ф. Сіто та ін. Творчість молодих одеських літераторів їдишем отримала високу оцінку з боку колег.

Valery Levchenko

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6907-7768>,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Professor,

Department of Social and Humanitarian Disciplines,

Odesa National Maritime University,

Odesa, Ukraine

e-mail: Levchenko_lav@ukr.net

ODESA IN THE 1920–1930S – CENTER OF ACTIVITY OF JEWISH YIDDISH LITERARY FIGURES

Literature in Yiddish was one of the most important elements in raising the status of this language among the Jewish population of the USSR. Odesa Jewish writers in Yiddish found a certain freedom of expression in the presentation of life-affirming lyric poetry in works about faith in a better future.

Keywords: Odesa, Yiddish, Jewish Literature, writers, «Yunge gvardie».